

SAC och ryska revolutionen

Lennart Persson

1972

Innehåll

Opinionsbildningen inom SAC	3
Marsrevolutionen	4
Novemberrevolutionen	4
Olika stämmor i Syndikalisterna	5
Rysslands-inställningen grundläggs	6
Lång kongressdebatt 1919	7
Reseberättarna i Syndikalisterna	8
Syndikalistiska inställningen befasts	9
SAC:s nya uppfattning	10

Den ryska revolutionen består egentligen av två revolutioner. Den första, som enligt ny rysk tideräkning genomfördes i mars 1917, innebar, att tsaren avsattes, och att socialrevolutionären Kerenskij efter en tid kom till makten. Tsarismens feodalsystem med tvång och ofrihet som framträdande drag sopades undan. Till sin karaktär är denna fas att betrakta såsom borgerligt-demokratisk. Den andra och den för framtiden avgörande revolutionen inleddes 8 nov. 1917 genom att bolsjevikerna, som stod under ledning av Lenin och Trotskij, störtade Kerenskij och grep makten. Deras paroll var fred-jord-bröd. De följde detta program genom att föra Ryssland ut ur världskriget och sluta fred. De socialiserade de stora jordgodsen och industrin och proklamerade proletariats diktatur ledd av ett folkkommissariernas råd. I realiteten kom detta att innebära partidiktatur, vilket började bli tydligt, när bolsjevikerna i januari 1918 upplöste den före novemberrevolutionen i demokratisk ordning valda konstituerande församlingen, i vilken de själva bara erhölet omkring en fjärdedel av mandaten.

Bolsjevikernas maktövertagande ledde snart till inbördeskrig. Mellan 1918 och 1922 fick den nya regimen kämpa med ett omfattande motstånd, vilket till en del erhölet stöd från västmakterna, bl. a. i form av handelsblockad mot Sovjet-Ryssland. Under denna tid eller från 1918 genomförde bolsjevikerna den s. k. krigskommunismen. Den innebar, att socialiseringen påskyndades genom en långtgående centralisering av det ekonomiska livet i bolsjevikpartiets händer. En följd härav blev omfattande bonderesningar under sommaren 1920 och den s. k. Kronstadtrevolten i början av 1921. Krigskommunismen fick ur produktionssynpunkt ett mycket negativt resultat. Tillsammans med blockaden och de inre oroligheterna med bl. a. obstruktion från böndernas sida som ett viktigt inslag försatte den Ryssland i ett ekonomiskt nödläge. Bolsjevikerna slog därför in på en ny linje. År 1921 infördes Den nya ekonomiska politiken, NEP. Härigenom tilläts en viss kapitalism. Bönderna, vilka utgjorde det stora problemet för bolsjevikerna, befriades från tidigare statliga tvångsrekvisitioner. I stället pålades de en naturaskatt. Den övriga produktionsdelen tilläts de att fritt försälja på den öppna marknaden. För industrins del betydde NEP, att småindustrin uppmuntrades och erhölet en viss rätt till fri handel.

Den allmänpolitiska frihet, som bolsjevikerna från början proklamerade, begränsades successivt. Andra politisk-ekonomiska organisationer än bolsjevikpartiet blev efterhand förbjudna. Även inom partiet begränsades de oppositionella möjligheterna och reglerades från 1921 av den s. k. disciplinstadgan.

Den ryska fackföreningsrörelsen spelar, totalt sett, en ganska undanskymd roll. Dels förklaras detta av, att bolsjevikerna prioriterade de s. k. sovjeterna, arbetare- och soldatråden, dels var de s. k. arbetarkommittéerna under revolutionens inledande skede av större betydelse än fackföreningarna. Under krigskommunismen tvangs de fackliga organisationerna till ett intimt samarbete med staten, bl. a. på grund av att arbete gjordes till tvångstjänst. När denna avlöstes av NEP, och fackorganisationerna erhölet friare förhållanden, hade bolsjevikerna redan tillvunnit sig en dominerande ställning inom desamma.

Opinionsbildningen inom SAC

Den revolutionsstämning, som den ryska revolutionen födde på åtskilliga håll i världen, särskilt i Västeuropa, drabbade endast i mycket begränsad utsträckning SAC. Däremot blev den ryska omvälvningen ett livligt diskuterat ämne bland syndikalisterna. Denna diskussion omfattade dels ingående kommentarer till de nya ryska förhållandena, dels och som en följd härav en prövning av den egna organisationens ideologi och taktik.

Syftet med följande framställning är att undersöka opinionsbildningar inom SAC vad gäller den ryska revolutionen. Eftersom bedömningen av densamma kom att påverka SAC till en markering och en revision av sin ideologi och taktik, har mitt syfte också varit att undersöka denna påverkan.

Underlaget för uppsatsen utgörs i första hand av SAC:s tidning Syndikalisten och dennas efterföljare Arbetaren. Syndikalisten utkom från 1917 två gånger i veckan, medan Arbetaren, som startade 1922, var daglig. Som redaktör för Syndikalisten fungerade från 1917 Frans Severin och Gustaf Sjöström. Den senare avlöstes vid mitten av året av Knut Lindström, vilken i sin tur ersattes av Edvin Lindstam under slutet av 1919. Severin och Lindstam fortsatte som parhästar så länge Syndikalisten utgavs. I Arbetaren blev Severin ensam huvudredaktör, medan Albert Jensen erhölet posten som utrikesredaktör. Uppsatsens underlag utgörs vidare av olika böcker och broschyrer, som under dessa år utkom på Federativs eller Brands förlag. Vilka dessa skrifter och

deras författare är anges i den löpande texten. Dessutom har jag undersökt CK:s och AU:s protokoll, olika verksamhetsberättelser och materialet från kongresserna 1919 och 1922.

Det viktigaste materialet utgör tidningen. Före 1922 är nästan alla artiklar signerade, därefter endast ett mindre tal. Totalantalet artiklar, som behandlar Ryssland, uppgår till cirka 170. Huvudparten är skrivna dels under perioden nov. 1917-okt. 1919, dels under 1922. Skälet till den mellanliggande luckan, under vilken tid reseberättelser från Ryssland är den vanligaste artikeltypen, är i första hand, att ententens handelsblockad också innebar, att informationen från Ryssland reducerades. Härtill kommer att syndikalisternas intresse i någon mån kom att överföras på de av de ryska kommunisterna startade internationella organisationerna, d. v. s. III:e Internationalen och Röda Fackföreningsinternationalen (RFI). I viss utsträckning kom kritiken av bolsjevikerna under denna period också att överföras på deras svenska motsvarighet.

Flitigast av skribenterna i Syndikalisterna/Arbetaren är som sig bör redaktören Frans Severin. Han är den ende, som varje år skriver någon artikel om interna ryska förhållanden. Närmast Severin kommer Albert Jensen och närmast honom Knut Lindström. Endast dessa tre skriver under den period, som här behandlas, fler än tio artiklar i ämnet. Övriga skribenter är dels många, dels gör de vanligen sina inlägg under de första åren. Störst roll spelar härvidlag Axel Andersson, Ragnar Casparsson, Eugene Alban, John Andersson, Axel Jansson (Pass) och Augustin Souchy.

Sin kunskap om händelserna i Ryssland erhöll de syndikalistiska skribenterna i första hand genom att läsa tidningar. Viktigast är här den vänstersocialistiska/kommunistiska Folkets Dagblad Politiken, FDP. Förutom denna och andra svenska organ studerade syndikalisterna också en del av den utländska pressen, företrädesvis den tysk- och franskspråkiga. Ur tidningarna hämtade syndikalisterna officiella och inofficiella nyheter om Ryssland, citat och referat från tal av ledande ryska politiker eller uttalanden från skilda organ. Ofta var dessa uppgifter förmedlade av den ryska nyhetsbyrå Rosta. Härtill kommer att tidningarna ganska regelbundet innehöll reseberättelser från personer vilka besökt revolutionslandet i öster.

En annan typ av källor, som syndikalisterna nyttjade, var skrifter författade av ryssar. Givetvis står Lenin här i främsta rummet. Men även Trotskij, Losovskij, Kollontaj och andra har lästs och begrundats.

Marsrevolutionen

Före 1917 hade Syndikalisterna bara innehållit två artiklar om Ryssland. Den revolutionära omvälvningen ändrade på ett markant sätt detta förhållande. Ryssland bildar under de följande åren det mest frekventa av alla artikelobjekt.

Marsrevolutionen – den borgerligt-demokratiska – ägnas dock ingen större uppmärksamhet. Själva konstaterandet att tsaren är störtad, och en ny regim införd, gjordes mer än en vecka efter det att dagstidningarna kunnat utbasunera nyheten. Därefter gick det över en månad, innan någon ny kommentar fälldes.

Någon ekonomisk revolution med en socialistisk målsättning var det inte Ryssland hade upplevt, hette det i Syndikalisterna. Vad man fått bevittna utgjorde snarare en politisk kupp, och initiativet hade tagits uppifrån. Likväl gav det inträffade arbetarna en ökad frihet, och kanske var det upptakten till en mera globalt inriktad omvälvning. Den organisationsform, arbetare- och soldatråd, som etablerats i Ryssland var värd att kopieras. Att den ryska revolutionen hade klara syndikalistiska tendenser, visades av sättet att organisera och funktionen hos de fabrikskommittéer, som de ryska arbetarna skapat på många platser, och med hjälp av vilka de utövade en fullständig kontroll över arbetsplatserna.

Novemberrevolutionen

Var den syndikalistiska reaktionen något fördröjd vid marsrevolutionen, gällde samma förhållande vid novemberrevolutionen. Nyheten var över två veckor gammal, när Syndikalisterna tillkännagav den. Men sedan de inledande kommentaren väl gjorts, kommer artiklarna i jämn följd.

Frans Severin är den, som först tar upp det nya läget i Ryssland till påseende. Det var ovisst, menade han i en artikel den 21 nov., om bolsjevikerna skulle lägga grunden till en rättvisare egendomsfördelning. Men folkets stöd hade de både i sin fredspolitik och genom sin paroll: jorden åt bönderna. Severin var optimistisk inför den fortsatta utvecklingen, och han avslutade sin artikel med dessa patetiska ord: "Antingen bolsjeviki segrar eller förlorar just nu, blir den inte utrotad, den kommer igen, måste komma igen, tills dess slutliga seger är vunnen."

Fyra veckor senare var Severin lika positiv. Informationen från Ryssland var visserligen knapp, medgav han. Likväl kunde man konstatera, att innebörden i omvälvningen inte bestod i meningslösa förändringar i den politiska apparatens topp. Vad som pågick var en social revolution, en kamp om äganderätten till landets tillgångar.

Olika stämmor i Syndikalisten

Axel Andersson var betydligt mera återhållsam. Visserligen, skrev han, betydde bolsjevikernas paroller, att syftet var en social revolution. Men för att en sådan skulle kunna genomföras krävdes både att de ekonomiska förhållandena var av en viss beskaffenhet, och att folket var i besittning av nödig kunskap och upplysning för den nya samhällsordningen. Ingetdera av dessa krav förelåg i Rysslands fall. Folket var ännu inte moget, varför bolsjevikernas revolution endast kunde leda till fiasko.

Knut Lindström delade Axel Anderssons uppfattning, att det för olika samhälls- och produktionssystem krävdes motsvarande ekonomiska förhållanden samt kunskap och upplysning. Att den i Ryssland pågående omvandlingen endast kunde utmynna i ett fiasko, ville han ej gå med på. Den åsikten innebar ju, att allt, som inte ledde till syndikalismens samhälle, underkändes. De i Ryssland härskande förhållandena medgav på sin höjd, att revolutionen utmynnade i ett statssocialistiskt samhälle. Icke heller i Sverige kunde en revolution leda längre, då syndikalismens utbredning även var alltför ringa. Syndikalisterna borde emellertid delta i kampen för att förverkliga ett sådant samhälle, eftersom utsugningens primärkälla, privatkapitalet, där var avskaffad. Men därefter måste syndikalisterna fortsätta sin kamp inom det nyvunna samfundet för jämlikhet, frihet och ett federativt samhällssystem.

Frans Severin var inte lika övertygad som Lindström om den rådande tendensen i Ryssland. Somliga av bolsjevikernas handlingar talade för att de arbetade i decentralistisk riktning. Att stämpla dem såsom stats-socialister var felaktigt. Om man ställde den hittillsvarande utvecklingen i relation till ett av Bucharin nyligen hållet tal, kunde man enligt Severin "företspå den syndikalistiska idéns genombrott i Ryssland".

Severins artikel var egentligen skriven med anledning av, att bolsjevikerna upplöst den konstituerande församlingen, vilket han fann "föga överraskande". Inte heller Lindström ogillade denna åtgärd. Den visade, att bolsjevikerna i socialistiskt hänseende stod högre än alla andra länder. De hade inte låtit sig bedragas "av den demokratiska hägringen". Ville arbetarna vinna friheten, måste de erövra samhällets ekonomiska resurser, vilket inte kunde ske utan att de våldförde sig på etablerade institutioner.

Lindströms åsikter anknyter delvis till en något tidigare debatt om proletariats revolutionära diktatur, den styrelseform som bolsjevikerna proklamerade efter sitt maktövertagande.

Redan i december 1917 framförde Albert Jensen uppfattningen att den proletärdiktatur, som rests i Ryssland, var helt i händerna på "en maktclick". Detta föranledde en diskussion mellan honom och John Andersson. Denne menade, att proletariats diktatur var nödvändig för att krossa kapitalismen och mota reaktionens angrepp. Det var kraften, inte makten, som koncentrerats. Den energiska minoritet, som märktes utåt, bars i sin strävan för en ekonomisk revolution upp av folkets breda massa. Jensen däremot vidhöll sin uppfattning, att Ryssland leddes av en regeringsdiktatur. Att genomföra socialismen genom dekret var emellertid en omöjlighet, hävdade han. Skulle revolutionen lyckas måste den bäras ut och i praktiken iscensättas av den breda massan själv.

När debatten Jensen-Andersson var över, levererade Lindström sitt inlägg. Under en revolution, framhöll han, kunde inte mer eller mindre avancerade frihetsprinciper tillämpas. Hade SAC det svenska samhället till femtio procent syndikalistiskt genomsyrat, skulle en syndikalistisk revolution kunna genomföras. Men denna måste i så fall äga rum under en proletariats syndikalistiska revolutionära diktatur, "ty något syndikalistiskt inväxande i samhället tror jag inte på", deklarerade Lindström.

Rysslands-inställningen grundläggs

Den inledande debatten om ryska revolutionen äger rum mellan nov. 1917 och jan. 1918. Referatet visar, hur olika de syndikalistiska skribenterna uppfattade det som hände i Ryssland. Revolutionen förde också fram till diskussion och begärde svar på olika taktiska spörsmål såsom syndikalisternas ställning till kampen för ett statssocialistiskt samhälle och till proletarietets diktatur. Även här föll åsikterna isär.

Vissa av de tankar, som uttrycktes i den inledande debatten, var definitivt en tillfällig produkt och återkom inte vidare. Andra däremot utvecklades och befästes under den fortsatta granskningen.

Sedan de inledande kommentarerna avgivits, tog de syndikalistiska opinionsbildarna en paus. Syndikalists artikelmateriel beträffande Ryssland innehåller under våren 1918 få kommenterande inslag. Först i slutet av maj börjar på nytt granskningen av revolutionen i full omfattning och fortgår kontinuerligt fram till kongressen följande år. Den företagna andhämtningen hade emellertid haft den effekten, att en mera enhetlig uppfattning vunnits. De olika stämmor, som nu gör sig hörda i Syndikalisten klingar nästan helt i harmoni med varandra. Det enda skäl härtill, som jag kunnat finna, är, att en ökad kunskap nu vunnits om tillståndet och förändringarna i revolutionslandet. Möjligen spelar det förhållandet en roll, att syndikalisterna under våren 1918 haft att ta ställning till ytterligare en revolution, den finska, vilken misslyckades.

I Ryssland, konstaterade de syndikalistiska skribenterna samfällt, rådde inte proletarietets eller folkets diktatur. I stället måste tillståndet karakteriseras som grupp- eller partidiktatur. Bolsjevikerna påstod sig representera folket, medan de i verkligheten bara representerade sig själva. De utgjorde t. o. m. en liten minoritet. Med militära våldsmedel hade de lyckats behålla makten, samtidigt som folket underkuvades.

Utvecklingen i Ryssland gick inte mot decentralisering utan mot ökad centralisering och förtryck. Åsikts-, yttrande-, församlings- och tryckfriheten hade eliminerats. Den som inte svor på bolsjevismen betecknades såsom kontrarevolutionär. Den enskilde individen var minst lika bevakad nu som under tsartiden.

Politiskt representerade bolsjevikerna en dogmatisk högersocialism. De syftade till statssocialism. Vad Ryssland på sin höjd kunde nå var just ett socialdemokratiskt statsförtryck, löd ett ofta återkommande syndikalistiskt konstaterande.

Den ryska revolutionen saknade de särdrag, vilka kännetecknade en verklig proletär revolution. Den hade en avgjort politisk karaktär, medan de ekonomiska problemen i realiteten skjutits åt sidan. Bolsjevikerna hade erövrat den politiska makten, och från denna position hade de försökt att genom dekret förverkliga socialdemokratens ekonomiska teorier. Tvång och diktat hade fått tjäna som medel. Att ge sig i kast med att lösa samhällslivets viktigaste fråga, den ekonomiska, på detta sätt var helt utopiskt. Resultatet hade också blivit ett fruktansvärt misslyckande. Många av de fabriker, som arbetarna övertagit, hade måst stängas, eftersom det saknades organ att ersätta de avskaffade kapitalistiska. Ett större inkompetensbevis kunde en modern revolution inte uppvisa. Arbetarna var inte allmänt inrättade för självstyre, och därför skulle fortsatt ofrihet och fortsatt styre genom andra bli deras lott.

Varför hade då det ryska regeringssystemet blivit sådant det var, och varför hade socialiseringen ej kunnat förverkligas? I svaret på dessa frågor var de syndikalistiska skribenterna mycket enstämmiga. Det ryska folket var inte moget. Det stod alltför lågt i upplysningshänseende, saknade målmedvetenhet och andlig fostran och träning till självstyrelse genom mångårigt förarbete. Alla dessa faktorer var nödvändiga för att en social revolution skulle kunna genomföras. Förutom dessa rent folkliga förutsättningar måste också ett visst ekonomiskt tillstånd råda för att socialiseringen skulle var möjlig.

Det ryska exemplet visade, att en revolution, vilken framkallats av nöd och bitterhet, endast kunde bli destruktiv. I Ryssland fanns vilja men ej förmåga till en fortsatt konstruktiv verksamhet. Samma situation skulle inträda vid en revolution i varje annat land, om arbetarna inte tog lärdom av de ryska händelserna. Folket måste, innan det sökte tilltvinga sig den ekonomiska makten, öva sig till självstyre och träna sig till oberoende av statens och det representativa systemets auktoritära inflytande. Att fostra klasskämpar, som inte bara ville målet utan också kände medlen dit, måste redan nu bli en primär uppgift, om det ryska dilemma skulle undvikas. Denna åsikt stod också helt i samklang med den moderna syndikalismens uppfattning. Syndikalisterna trodde inte på möjligheten att med ett enda språng gå från en kapitalistisk till en socialistisk produktionsordning. Att först tillkämpa sig kontrollen över den kapitalistiska industrin och från denna ställning gradvis arbeta sig fram

till det fullständiga uteslutandet av alla kapitalistiska element var den taktik syndikalisterna förordade. För att genomföra denna krävdes en föregående skolning av teknisk och moralisk karaktär. Den kunde endast vinnas genom årtiondens kamp mot kapitalismen.

De ryska arbetarnas fackliga och industriella organisationer rönt en relativt ringa uppmärksamhet i Syndikalisten. Under 1918 förekommer dock ett tiotal artiklar. Albert Jensen uttalade stor sympati för den organisationsform, som fabrikskommittéerna representerade. Dessa och flera andra företeelser utvisade syndikalistiska tendenser i den ryska revolutionen. Augustin Souchy underströk i en artikelserie om de ryska fackorganisationerna denna uppfattning. Ola Vinberg, vilken själv arbetat i Ryssland, var däremot mycket negativ mot såväl fabrikskommittéerna, fackorganisationerna som de ryska arbetarnas solidaritetskänsla och revolutionära disciplin.

Lång kongressdebatt 1919

Den ryska revolutionen fick såsom framgått två effekter för den svenska syndikalismen – eller rättare dennes skrivande representanter. Dels blev revolutionen i sig själv föremål för omfattande analys och kommentar. Dels tvang den syndikalisterna att på en rad punkter markera en bestämd hållning, punkter där syndikalisterna tidigare svävat på målet. Båda dessa teman blev föremål för en ingående behandling vid SAC:s kongress i mitten av april 1919.

SAC:s konstruktiva sida hade aktualiserats genom en motion av H. R. Månsson, registerförare i Vilhelmina LS. Han önskade en utredning och ett förtydligande av det syndikalistiska framtidsmålet. I sin motivering till önskemålet utgjorde han nästan ett eko av den förda pressdiskussionen. Skulle arbetarna få behålla något av det som en eventuell revolutionär kamp gav i utbyte, måste de vara i stånd att taga hand om och i framtiden förvalta detsamma. Fanns inte denna kunskap kunde revolutionen få karaktär av en upprorsscen, på vilken en stark och framgångsrik reaktion följde.

Även CK:s uttalande, vilket formats av en kommitté, vari ingick Severin, Bjurström, Nordh, Falk och Lindström, visar stark påverkan av de lärdomar den ryska revolutionen givit. Kommittén föreslog att kongressen såsom svar på Månssons motion skulle antaga 1916 års principuttalande och stadgarnas § 1. Men, hette det vidare, kongressen borde också betona, att det framtida målet endast kunde uppnås ”genom praktiskt arbete i nuet”, varför organisationsarbetet inte bara fick gå ut på ”tillfälliga ekonomiska förbättringar, utan fast mera till att skaffa oss kontrollerande inflytande på produktionen redan nu”. Kampen måste riktas så, att arbetarna erhöi en ökad inblick i skötseln och ledningen av produktionen, så att de själva blev kompetenta att övertaga densamma.

Kongressdebatten blev mycket lång, och enligt protokollet gjordes över trettio inlägg. Delvis föll dessa utanför själva huvudfrågan. Det centrala debattämnet blev spörsmålet vad SAC stod för och framför allt, hur denna ståndpunkt i så fall förhöi sig till den pågående revolutionsrörelsen i världen, främst den ryska bolsjevismen.

Kongressen hade redan, när frågan om SAC:s mål kom upp till debatt, fört en omfattande diskussion om syndikalismens förhållande till den världsrevolutionära rörelsen. Detta spörsmål hade avhandlats, när Syndikalistens redigering ventilerades. Den första frågan gällde här, huruvida tidningens ställningstagande till de olika revolutionshändelserna kunde anses ha varit syndikalistiska. Den övervägande delen av kongressen ansåg det. Den andra frågan, som delvis var en följd av den första, berörde problemet om de internationella revolutionsföreteelserna skulle bedömas från strikt teoretisk-syndikalistisk ståndpunkt. Det var denna senare fråga, som på nytt togs upp i debatten om SAC:s mål. Åsikterna divergerade här mycket kraftigt. På den ena sidan stod t. ex. Frans Severin, som framhöi, att bolsjevismen var anhängare av statssystemet, parlamentarismen och det representativa systemet. Därför måste den fördömas från syndikalistisk ståndpunkt. För den motsatta åsikten talade bl. a. Edvin Lindstam, som betonade, att revolutionsrörelser skrev sina egna lagar, och att revolutionen var ett faktum, oavsett hur den tillkommit. ”Vi sitta här och skolmästaraktigt undersöka om revolutionskampen följer regelrätt den syndikalistiska linjalen. Men ute i världen handlar man. Vad göra vi? Ingenting!”

Kongressen enade sig slutligen om ett förslag av Birger Svahn. I detta yrkades avslag på både motionen och CK:s uttalande med den motiveringen, att stadgarna innehöll ”den nödiga klarheten om SAC:s mål”, och att

medlen för att nå målet fanns angivna och sammanfattade i det av föregående kongress antagna taktikuttalandet.

Reseberättarna i Syndikalisten

Sedan kongressen givit klartecken till Syndikalistens hållning visavi den ryska revolutionen, kunde man förvänta sig, att revolutionsgranskningen skulle fortsätta med ökad intensitet. Så blev emellertid inte fallet. Skälet härtill är, att blockaden mot Sovjet-Ryssland, redan från sommaren 1919 blev mycket effektiv. Härav följde, att informationsflödet från Ryssland nästan upphörde, något som i sin tur innebar, att artiklarna om Ryssland sinade.

Vad gäller Syndikalistens/SAC:s inställning till blockaden och det inbördeskrig, som syftade till att störta bolsjevikerna, är partstagandet mycket klart. Alla artiklar, som skrevs i frågan, och alla LS-uttalanden, som gjordes, vände sig med kraftfulla ord mot blockaden. Beträffande inbördeskriget kritiserades den bolsjevikfientliga "vita" sidan. Men kritiken vände sig mera mot västmakternas ränksmiderier och intentioner samt deras stöd till de kontrarevolutionära än mot de delar av den ryska befolkningen, som stödde de vita. Bolsjevikerna borde själva få ordna upp sina problem utan inblandning av någon utomstående, löd den vanligaste syndikalistreplicken.

Blockaden fick till följd, att en ny typ av Rysslandsartiklar under 1920 och 1921 börjar publiceras i Syndikalisten. Dessa utgörs av reseberättelser från personer, vilka själva besökt revolutionslandet. Givetvis är dessa berättare valda av redaktionen, och det är knappast någon tillfällighet, att samtliga är starkt kritiska mot den ryska samhällsgestaltningen.

En av dessa resenärer var Axel Jansson, signaturen Pass. Han hade, enligt vad han uppger, rest till Ryssland och tagit arbete där på grund av den svenska vänstersocialistiska pressens skönmålning av den ryska kommunismen. I åtta artiklar berättade Pass om egna och kamraters intryck. Han var mycket besviken och vände sig kritiskt mot den allomfattande ryska byråkratin, undertryckandet av oliktankande och den långtgående centralismen. Den ryska kommunismen, skrev Pass, förtjänade alltmera att bli benämnd "tukthussocialism". Hans uppfattning erhöll stöd av två av hans arbetskamrater, när dessa under 1921 återvände till Sverige och uttalade sig i Syndikalisten. Ett par svenska metallarbetare, som 1920 deltagit i en internationell kongress i Moskva, hävdade liknande åsikter.

Professor Bertrand Russell var en annan Rysslandsresenär, som kom till tals i Syndikalisten. Han hade redogjort för sina intryck i en engelsk tidning, från vilken SAC-organet saxade tre avsnitt. Även Russell var mycket kritisk. Diktaturen i Ryssland, hävdade han, var inte folkets utan bolsjevikpartiets, och detta representerade endast 600 000 personer av en befolkning på 120 miljoner. Tal- och pressfrihet existerade ej och rådssystemet var utdött. Lyckades bolsjevikerna behålla makten, måste konsekvensen bli, att deras teorier gick under.

Augustin Souchy besökte också Ryssland 1920. Hans erfarenheter resulterade i en bok, "Den ryska arbetare- och bonderevolutionen", vilken 1921 utkom i Sverige. Redan 1920 summerade han emellertid sina intryck i fyra artiklar i Syndikalisten. Även Souchy var kritisk. Kommunismens kriterium att envar producerade efter sin förmåga och konsumerade efter sitt behov hade ingen verklighetsgrund i Ryssland. Bolsjevikerna hade trots sig kunna skapa ekonomisk jämlikhet genom att upphäva den privata äganderätten. Detta hade misslyckats. De hade vidare fört en mycket oklok politik mot bönderna, vilken resulterat i ekonomiskt kaos. Konsekvenserna härav var, att kommunismen nu måste träda tillbaka inför den viktigaste frågan om lösningen av folkförsörjningen.

Samtliga reseberättare intygade, att försörjningsfrågans läge i Ryssland var mycket prekärt. De var också tämligen ense om, att huvudproblemen i denna fråga utgjordes av den ryske bonden. Det skulle bli sovjetsystemets katastrof, skrev Karl Peter, att bönderna inte medvetandegjorts. Felet, menade han, låg i att bolsjevikerna med sin patentmetod, sträng centralism, trots sig kunna göra nya män av de slöa bönderna.

Sommaren 1920 ägde allomfattande bonderesningar rum i Ryssland. Dessa i kombination med ententeblockaden och omfattande missväxt i stora delar av landet både 1920 och 1921 ledde till en utbredd hungersnöd.

Insamlingar för att hjälpa de ryska arbetarna igångsattes bl. a. i Sverige. SAC:s talesmän gav dessa aktioner sitt fulla stöd, och varje medlem manades att på alla sätt söka hjälpa Rysslands svältande befolkning.

Syndikalistiska inställningen befasts

Böndernas resning 1920 var förorsakad av missnöje med bolsjevikernas ekonomiska politik. Denna kritiserades också av de personer, som deltog i Kronstadtrevolten följande år – en händelse vilken helt förbigick Syndikalisterna. Mitt under det att enheter ur Röda Armén var i färd med att krossa Kronstadttupproret avhölls den tionde partikongressen. Vid denna antogs NEP.

När Syndikalisternas skribenter – nu rör det sig nästan uteslutande och Severin och Jensen – från 1921 på nytt börjar publicera artiklar om Ryssland, utgör NEP och dess innebörd en viktig faktor för bedömningen. Någon förändring i grunduppfattningen förekommer ej. Snarare är det så, att den inställning till och de lärdomar av den ryska revolutionen, vilka syndikalisterna kungjort under året för kongressen 1919, nu kom att ytterligare förstärkas och utvecklas.

Eugene Alban tog i två artiklar fasta på, vad Lenin sagt om jordbruket i samband med NEP:s genomförande. Han hade då framhållit, att de små och medelstora jordbrukarna måste tillfredsställas ekonomiskt och varuutbytet tillåtas, så att proletariatet kunde behålla den politiska makten. Vad visade detta? frågade Alban. Jo, dels stod det klart att bolsjevikerna varit på galna vägar i sin jordbrukspolitik, dels blottade uttalandet, att bara de fick behålla den politiska makten, kunde bönderna, vilka representerade 90 procent av befolkningen, ta hand om den ekonomiska.

Frans Severin citerade Lenins uttalande beträffande industrin. Det var, hade han yttrat, nödvändigt att understödja småindustrins utveckling och att denna såväl som kapitalismen måste återinföras. Detta visade, menade Severin, att den kommunistiska revolutionstaktikens kärna vilade på en missuppfattning. Innehavet av den politiska makten hade varit otillräckligt för att införa en socialistisk produktionsordning. Vad fattades? Ryssland saknade organ för ett dylikt samhälle. Dessa organ var arbetarnas fackliga sammanslutningar. Den ryska revolutionen hade verifierat syndikalismens åsikt, att arbetarorganisationernas medverkan var en oumbärlig faktor vid produktionens övertagande.

När Lenin i ett kommande tal hävdade, att varje betydande gren av folkhushållningen måste byggas på det personliga medintresset, fortsatte Severin sin tidigare utläggning. Här erkändes och bevisades, skrev han, den politiska maktens oförmåga. Syndikalisterna hade tidigare framhållit detta, samtidigt som de påpekat nödvändigheten av, att beslutsfattandet decentraliserades, och att arbetarna var tränade till självstyrelse, självverksamhet och självansvar. Vi betonade också, fortsatte Severin, att arbetarnas personliga, socialistiska medvetenhet och socialistiska moral var av stor betydelse. Detta utgjorde "det personliga medintresset". De nya riktlinjerna i Ryssland var i själva verket en lysande seger för syndikalismen, trots att många av dess representanter befann sig i de bolsjevikiska fångelserna.

De åsikter Severin torgfört i Syndikalisterna 1921, fortsatte han att framföra, sedan SAC 1922 fått sin dagliga tidning Arbetaren. Det var odisputabelt, menade han, att bolsjevikerna misslyckats i sin socialiseringspolitik och därför anträtt återtåget till kapitalismen. Men konstaterandet av detta faktum var inte liktydigt med kravet, att bolsjevikerna måste störtas. De hade ju själva insett sitt misstag och ändrat kurs. Vad man kunde debattera var i stället, vilka faktorer som föranlett det ekonomiska sammanbrottet i Ryssland. Enligt Severin stod skälet att finna i befolkningsförhållandena. Ryssland bestod "till 80 procent av okunniga och till socialismen medvetet – eller omedvetet – fientligt inställda bönder". Sovjetregeringens och kommunismens stora misstag var dess tro, att man med endast regeringsmaktens hjälp kunde omskapa samhällen och människor, i detta fall den stora ryska bondemassan, till socialistisk medvetenhet.

Genom att SAC 1922 fick en daglig tidning, ökade möjligheten till opinionsbildning. Detta sammanfaller med, att trycket mot Ryssland lättade, och att uppgifterna om revolutionens utveckling därför blev flera och rikare. Bland osignerade artiklar under 1922 märks åtskilliga som behandlar nöden i Ryssland, Ryssland och den internationella politiken, friheten och olika rättegångar som anknyter till denna, särskilt de mot socialrevolutionärerna.

Albert Jensen var ansvarig för den utrikespolitiska redigeringen. Rent allmänt kan sägas att Arbetaren under sitt första år redigerades med en till Ryssland starkt negativ inställning. Jensen själv skrev inte många artiklar om just själva Ryssland. Detta förklaras sannolikt av, att han i slutet av 1921 utkom med en bok, "Bolsjevism – Syndikalism", i vilken han fick tillfälle att deklarerat sin mycket negativa hållning till den ryska revolutionens förlopp och resultat.

Inomryska strömningar och personer med en mot bolsjevikerna oppositionell inställning bereddes ett relativt stort utrymme i Arbetaren. Särskilt gäller detta den s. k. Arbetaroppositionen, vilken enligt Jensen hade ett syndikalistiskt släktttycke. En stort uppslagen intervju över två nummer med Alexander Berkman, Emma Goldman och Alexander Schapiro tillhör samma artikelkategori. Berkman utkom f. ö. med en broschyr på svenska om revolutionen under detta år.

I den mån Jensen uttalade sig i Arbetaren var han således kritisk mot vad han kallade "det ryska äventyret". Särskilt riktade han sig mot Lenins och bolsjevikernas maktbegär. Jensen fördömde kraftigt den starka centralismen och hävdade, att hela det statssocialistiska systemet var ett enda stort misstag, som bolsjevikerna satt på sin spets. Det viktigaste vid en revolution var inte ombyte av det politiska maktinnehavet utan det ekonomiska systemet. Detta ombyte måste förberedas och organiseras och därtill var endast syndikalisternas metod verkningsfull.

Bolsjevismens fundamentala princip, skrev Jensen, sedan III:e Internationalens ultimatum till Norge blivit offentliggjort, var diktatur. Kadaverdisciplin var A och O för dem, medan solidaritetsbegreppet var obekant. "Bolsjevismen är en sammansvärjning i jättestort format mot den socialistiska friheten, en konspiration för den fria arbetarrörelsens beläggande med den militära knektdisciplinens bojar." Såsom rörelse var den emellertid ofarlig, eftersom den med sitt innehåll var helt dödsdömd. Däremot var bolsjevikernas militärväsende en fara. Detta skulle komma att stimulera den internationella rustningen i framtiden och i sin tur gynna reaktionen i varje land gentemot arbetarklassens frihetssträvanden.

I det första fallet tog den vanligtvis mycket intuitive Jensen miste, medan han i det senare var synnerligen förutseende.

SAC:s nya uppfattning

I de tidningsartiklar och skrifter, som syndikalisternas talesmän skrev om den ryska revolutionen, framstår två frågor såsom de dominerande. Den ena gällde med vilket instrument och den andra på vilket sätt socialismen skulle genomföras. De svar syndikalisterna ansåg sig ha fått var dessa:

Den politiska makten var av intet värde såsom verktyg för att skapa en socialistisk produktionsordning. En sådan kunde endast åstadkommas genom arbetarnas fackliga organisationer. Socialismen kunde inte förverkligas, genom att en centraliserad makt påbjöd den i olika dekret och försökte effektuera dessa medelst tvång och hot. Att genomföra socialiseringen uppifrån var överhuvudtaget en omöjlighet. Den måste i stället både påbörjas och fullföljas underifrån av och genom arbetarna själva. Men en socialisering var likväl inte möjlig, om arbetarna i ett enda slag sökte avkasta sig kapitalismen och införa en socialistisk produktionsordning. Redan under det kapitalistiska samhället måste de träna sig till självstyre, mogna till socialistisk medvetenhet genom studier och praktiskt handlande och öva sig till en teknisk och ekonomisk kunnighet. Förvärvade arbetarna dessa egenskaper och denna insikt, samtidigt som deras organisationer växte i omfattning och styrka, kunde de frigöra sig från beroende av kapitalisterna och undantränga och ersätta dessa.

Att den politiska makten representerade oförmåga vid en socialisering var ingen nyupptäckt för SAC. Denna uppfattning utgjorde i själva verket den viktigaste förutsättningen för organisationens tillkomst 1910. Den betonas också med styrka både i den principförklaring, som utarbetades vid konstituerandet, och den, som antogs 1916. Den nya lärdom, som den ryska revolutionen gav de svenska syndikalisterna, gällde sättet att genomföra socialismen. Före bolsjevikrevolutionen var denna aspekt föga beaktad inom SAC. Den sociala generalstrejken angavs allmänt som syndikalismens huvudmetod. Men generalstrejken innebar just nu en sådan plötslig och våldsam omvälvning, som syndikalisterna kritiserat i Rysslands fall. De svenska syndikalisterna tog

konsekvenserna av sin lärdom och övergav generalstrejken såsom huvudverktyg för kapitalismens störtande och socialismens förverkligande. I stället slog de in på en evolutionär linje.

Samtidigt som syndikalisterna övergav den – enligt traditionellt språkbruk – revolutionära linjen, symboliserad av ”den revolutionära, sociala generalstrejken”, och slog in på en – fortfarande enligt traditionellt språkbruk – evolutionär linje, företogs en förtydligande tolkning av revolutionsbegreppet. Tydligast framgår detta av Rud. Holmes ”Den sociala revolutionen” från 1920. Man måste, hävdades det från syndikalistiskt håll, göra en klar åtskillnad mellan revolution = revolt och social revolution. Vad som inträffat i Ryssland var en revolt. Nya herrar hade kommit till makten, men det gamla systemet bestod. En person- och inte en samhällsförändring var resultatet. En social revolution däremot innebar en förändring av hela samhället. SAC syftade till ett decentraliserat, federativt och statslöst samfund under arbetarstyre och arbetarförvaltning, där social och ekonomisk fri- och jämlikhet rådde. Att ha uppnått ett sådant samhällstillstånd var att ha genomfört den sociala revolutionen. SAC:s nya uppfattning om sättet att förverkliga socialismen förekommer första gången sammanfattat i CK:s uttalande rörande SAC:s mål vid kongressen 1919. Ytterligare utvecklad framlades den såsom SAC:s alternativ till samhällsomdanning vid en skandinavisk arbetarekongress, som hölls i Stockholm i december samma år.

På förslag av Rud. Holme beslöt CK under 1920 att tillsätta en kommitté för att utarbeta en uttolkning av den principförklaring, som gällde sedan 1916. I denna kommitté ingick Albert Jensen, Frans Severin och John Andersson. Förslaget, i vilket de nya revolutionserfarenheterna fanns inarbetade, framfördes inför CK-mötet i mars 1921. Detta beslöt att förslaget skulle tryckas och ingå i en gratisbroschyr, vilken distribuerades bland medlemmarna under senare delen av året.

Rud. Holme gillade innehållet men inte dispositionen och formuleringarna i kommittéförslaget. Han presenterade därför ett eget, i vissa punkter likalydande, inför SAC:s kongress 1920. Det av kongressen slutligt antagna uttalandet åt till övervägande delen liktydigt med Holmes förslag.

I SAC:s principförklaring av 1922 finns både gamla och nya tankar. Klasskampens nödvändighet inskärpes, likaså att denna måste vara ekonomisk till sin art. Men generalstrejken såsom medel att störta kapitalismen och genomföra socialismen finns inte omnämnd. Den har fått ge vika för den nya, evolutionära synen. I punkt 5 heter det bl. a. att de arbetande massorna i första hand måste ”inrikta sina strävanden och sin kamp på uppbyggandet redan nu av en ny produktions- och fördelningsorganism genom vilken de kunna övertaga produktion och distribution, en organism som kan undantränga, övervinna och ersätta [kursiverat av mig. L. P.] kapitalismens organ och organisera arbetet i alla samhällsmedlemmars gemensamma intresse”. I punkt 10 har revolutionens lärdomar också vunnit inträde. Där framhålls att ”samtidigt som arbetarna under sin kamp göra sina organisationer mäktiga att störta (vilket alltså betyder undantränga, övervinna och ersätta) kapitalismen, måste de själva skaffa sig förmågan att tekniskt och moraliskt bära upp den nya ordningen”.

Vill man gå utanför principförklaringen men fortfarande hålla sig till kongressen 1922, finns ytterligare belegg för SAC:s nyorientering. Viktigast är härvid organisationsfrågan. Hela grundförutsättningen för den nya industriella organisationsformen, som antogs 1922 och ännu är SAC:s, är just de tankar, vilka ryms i principförklaringens punkt 5 och 10.

SAC svängde 1922 från en övervägande destruktiv till en övervägande konstruktiv profil. I stället för att bara störta det gamla samhället ville man bygga det nya under tiden som det gamla störtades. Därför ville man ”undantränga, övervinna och ersätta”.

Karl Bergkvist och Evert Arvidsson har i SAC:s 50-årshistorik hävdad, att SAC:s nya principförklaring av 1922 innebar, att organisationen övergick till en evolutionär samhällssyn. Skall man hålla sig till den traditionella innebörden av ordet evolutionär, vill jag hävda, att denna uppfattning är felaktig. Redan 1922 ställde sig SAC på evolutionär grund.

Evert Arvidsson har vidare i samma skrift uttalat sin förvåning över, att ”de revolutionära grupperna” – varmed även avses SAC – inte tog lärdom av de politiska händelserna under de år denna undersökning omfattar och övergav tanken på en engångsrevolution. Han finner förklaringen i deras tro på marxismens katastrofteori.

Som jag visat i min undersökning, där jag i denna fråga förutom en mängd tidningsartiklar stöder mig på Rud. Holmes ”Den sociala revolutionen” 1920, Albert Jensens ”Socialiseringen” 1921 och Frans Severins ”Arbetarnas övertagande av produktionen” 1922, är Arvidssons uppfattning ej korrekt. SAC tog intryck av revo-

lutionshändelserna i framför allt Ryssland. Tanken på en våldsam omstörtning med återföljande socialisering, "en engångsrevolution", övergavs. Den sociala revolutionen, vilken ledde till syndikalismens samhälle, måste genomföras såsom en evolutionsprocess.

Det Anarkistiska Biblioteket

Lennart Persson
SAC och ryska revolutionen
1972

Federativs kalender 1972, s. 61-82

sv.anarchistlibraries.net